

posebno brošuro, ki v izvlečkih vsebuje vse glavne referate, zbrane podatke in zaključke. Za naše nadaljnje delo v sedemletnem obdobju so prav gotovo važni na posvetovanjih sprejeti *zaključki in priporočila* o organizaciji strokovnih tehniških knjižnic v Sloveniji, v katerih je zlasti močno poudarjen pomen matične službe za uspešen razvoj teh knjižnic in za nadaljnjo organizacijo sodobne bibliotekarske in dokumentacijske dejavnosti v tehničnih strokah. Glede matične službe za tehniške knjižnice pa naj opozorim tudi na referat o matičnosti teh knjižnic v Sloveniji, objavljen v »Novi proizvodnji«, št. 3—4 iz leta 1963, in v katerem je podan delovni program te službe. Le z aktivno matično službo bomo dosegli zaželene nadaljnje uspehe v naši bibliotekarski organizaciji. Seveda brez najnujnejše potrebnih sredstev in brez ustreznega kadra ne bo šlo in tega se glede na dosedanje izkušnje vsi najbolj bojimo, ker bodo sicer naši načrti o matični službi in pričakovani uspehi ostali le na papirju. Zavedati pa se moramo, da je izvajanje nalog matičnosti treba smatrati za daljši razvojni proces, katerega lahko zajame naš sedemletni perspektivni plan.

ŠOLSKE KNJIŽNICE IN SEDEMLETNI NAČRT

Martina Šircelj

Prispevek, ki naj bi zajemal delež šolskih knjižnic v perspektivnem razvoju šolstva in knjižničarstva v obdobju od 1964—1970, ne bo ustrezal v celoti tej temi spričo enostavnega razloga, da tega deleža sploh ni. Ta ugotovitev je vse prej kot razveseljiva. Spričo tega moram namesto pretresanja problematike šolskih knjižnic v sedemletnem načrtu posvetiti te misli reševanju 7-letnega načrta, ki ne upošteva — vsaj v besedi ne — šolskih knjižnic. In to kljub temu, da »vzgojna in izobraževalna dejavnost kot del splošne družbene dejavnosti ni bila deležna še nikdar v preteklosti take pozornosti in tolikih razprav kot danes, ko je postala splošno priznana kot eden izmed pomembnih činiteljev za družbeni in gospodarski napredek«, skratka, da »pri programiranju razvoja šolstva v prihodnosti izhajamo iz stališča, da je širša in boljša izobrazba eden izmed zelo pomembnih faktorjev družbenega in gospodarskega razvoja«.

Z zakonom o osnovni šoli iz leta 1959 je postala osnovna šola obvezna za vso mladino od 7. do 15. leta starosti, postala je splošna in enotna in ne dovoljuje nobenih izjem in ni večtirna. S tem zakonom so bili dani osnovni šoli zakoniti pogoji za uveljavljanje njene reforme, ki še traja in ki zajema tako zunanji organizacijski del osnovnih šol, kakor tudi notranje vsebinsko poglobljeno delo, ki stremi na vseh področjih učno-

vzgojnega procesa, šolarja čim bolj aktivirati v kvalitetnem osvajanju učne snovi, ki jo predvideva učni načrt.

Vprašanje čim bolj kvalitetnega realiziranja učnih načrtov že na tej elementarni stopnji je toliko pomembnejše, ker je od obsega in kvalitete znanja odvisno tudi kasnejše strokovno in splošno izobraževanje na šolah druge in tretje stopnje in usposobljenost cele družbe za realizacijo postavljenih načrtov. V skladu z reformo obvezne osemletne šole pa se je spremenila tudi fiziognomija šol druge stopnje. Na osnovi poglobljenega splošnoizobraževalnega ter strokovnega učnovzgojnega koncepta šol prve in druge stopnje je izdelan osnutek perspektivnega razvoja šol za obdobje 1964—1970 in temelji med drugim na kvalitetnem in ustreznem omrežju šol, na strokovno usposobljenem in družbeno politično formiranem učnem osebju, na sodobni tehnizaciji šole (njeni opremljenosti in oskrbi z učili in učnimi pripomočki), na ustreznih prosvetno-pedagoški službi in na urejeni zdravstveni in socialno-varstveni zaščiti učencev.

Iz navedenega sledi, da bi morale šole glede na svoj koncept in metode dela pri učnovzgojnem procesu odmeriti v svojem perspektivnem razvoju enakovreden delež šolskim knjižnicam, kot so ga odmerile standardnemu pouku, laboratorijem, brezplačni preskrbi učencev z učbeniki, tehničnemu pouku, telovadnicam, gospodinjskemu pouku, organizaciji varstvene službe itd. Menim namreč, da ni mogoče realizirati standardnega pouka, kot ga zahteva sodobni učni načrt, ki bi temeljil zgolj na učbenikih. Le-ta je okvir, ki ga učenec z učiteljevo pomočjo napolni z dodatnim gradivom, ki ga dobi, doživi in osvoji s pomočjo vseh pomagal sodobne šole, med katere spada tudi knjiga. Če sodimo, da ni možno realizirati učne načrte samo s kredo v roki, marveč so pri tej realizaciji potrebna učitelju in učencu pomagala od laboratorijev, kabinetov in učil do avdiovizualnih sredstev, potem je eden prvih in najosnovnejših pripomočkov prav gotovo šolska knjižnica, ki ne dopolnjuje učnega načrta enostransko, marveč v knjižnici zbrano gradivo dopolnjuje v celoti učnovzgojni koncept šole.

Ob pregledovanju osnutka za perspektivni razvoj našega šolstva pa ugotovimo, da so šolske knjižnice upoštevane res in dobesedno samo z eno besedo. Lahko sicer suponiramo, da zahtev po metodološko dognanem in standardno realiziranem učnovzgojnem procesu ni mogoče realizirati brez bogate in sodobno urejene šolske knjižnice. Vendar to lahko v omenjenem perspektivnem planu zaznamo samo med vrsticami. Vloge šolske knjižnice na šolah prve in druge stopnje, ureditve, organizacije dela, vzgoje kadra, gradnje in opreme pa osnutek za perspektivni razvoj šolstva ne omenja.

Takemu odnosu do problematike šolskih knjižnic se ne bi čudili, če bi sodile šolske knjižnice med tiste pripomočke sodobnega učnovzgoj-

nega procesa, ki šele nastajajo, se razvijajo in še nimajo dokončno izoblikovane svoje funkcije v učnovzgojnem procesu na šolah prve in druge stopnje. Vendar če pogledamo v zgodovino, so šolske knjižnice dokazale svojo funkcionalnost v vseh obdobjih zgodovine našega šolstva. Seveda so kot šolstvo na Slovenskem doživele v svojem razvoju različne metamorfoze, toda bile so vseskozi bistveni sestavni element šolstva od njegovega nastanka dalje.

Prav tako tudi s kvantitativnega stališča, tako glede na število šolskih knjižnic kot glede na knjižni fond teh knjižnic ne moremo, ko razpravljamo o perspektivnem razvoju našega šolstva, mimo teh knjižnic. Kot je razvidno iz statističnih podatkov iz l. 1960/61, ima od 1718 šol v naši republiki 1412 šol svoje šolske knjižnice z 1,474.205 knjižnimi zvezki. Če te številke gledamo še v primerjavi z drugimi knjižnicami, ugotovimo, da so po svoji številčnosti šolske knjižnice na prvem mestu v naši republiki in po številu knjižnih zvezkov na drugem mestu. Ti podatki nam kažejo, da so šolske knjižnice nepogrešljiv del našega šolstva že zaradi svoje številčnosti. Če pa k tej številčnosti dodamo še vse zahteve perspektivnega razvoja učnovzgojnega procesa na šolah prve in druge stopnje, bodo te knjižnice sodile med tista nepogrešljiva pomagala, brez katerih si ne moremo zamišljati realizacije perspektivnega načrta našega šolstva.

Ob nadaljnjem razčlenjevanju sedanjega stanja in problematike šolskih knjižnic lahko z obžalovanjem ugotovimo, da sta tradicija in množičnost skoraj osamljeni vrline naših šolskih knjižnic.

Podatki, ki govorijo o vsebini knjižnega fonda teh knjižnic, o ureditvi in organizaciji dela v njih, o problemu strokovnega kadra ter stimulacije tega kadra, o finančnih sredstvih, ki jih dobivajo te knjižnice ter o prostorih in opreми — ti podatki pa nam, žal, kažejo, da te knjižnice ne opravljajo in tudi v bodoče, dokler bo stanje takšno, ne bodo mogle opravljati tiste vloge pri standardnem učnovzgojnem procesu, kot jo predvideva perspektivni načrt. Z drugo besedo, če je perspektivna tehnizacija pouka pokazala potrebo po sodobno urejenih laboratorijih in tehničnih delavnicah, po laborantih in ustrezno strokovno usposobljenem učnem kadru, potem tudi kvalitetna vsebinska poglobljenost pouka ter program celotne vzgojne in izobraževalne dejavnosti terja široko ter standardno urejeno mrežo šolskih knjižnic, ki tako po kvaliteti knjižnega fonda kot po organizaciji dela v polni meri ustrezajo potrebam in konceptu te dejavnosti. Brez tega bo marsikatera zahteva tega koncepta obvisela v zraku, bodo angažirani še nadalje v učnovzgojni proces starši in tete in strici in znanci, ko bodo njihovi učenci šestega razreda osnovne šole prinašali domov naloge z naslovom »Kolektivizem in individualizem v naši družbi« ipd., ali pa se bodo še nadalje odlikovale šole, katerih

učenci so znani, da največ oziroma silno veliko bero, čeprav šolska knjižnica od leta 1958 ni kupila nobene nove knjige . . .

Vendar ne moremo trditi, da na tem področju v zadnjih letih ni bilo nič storjenega. Ena izmed zelo močnih spodbud za obravnavanje problematike šolskih knjižnic je bil brez dvoma zakon o knjižnicah, ki je izšel v letu 1961. To in pa stanje šolskih knjižnic je privedlo do tega, da so bili izdelani osnovni koncepti, po katerih naj poteka in se izvaja organizacija dela šolskih knjižnic. Ta koncept je postavil šolske knjižnice na pravo in enakopravno raven v celotni mreži knjižnic v naši republiki ter jih podredil nekaterim načelom, ki veljajo za knjižničarsko mrežo na področju republike. Kot se nam je pokazala potreba po vsestranski usposobljeni dejavnosti šolskih knjižnic z vidika perspektivnega razvoja šolstva, tako se nam ta ista načela ponove zopet z vidika vloge, pomena in dejavnosti knjižnic, kot jih predvideva zakon o knjižnicah.

Koncept o organizaciji dela šolskih knjižnic je bil izdelan glede na perspektivni razvoj šolstva in vključuje v vseh svojih postavkah tista načela, ki imajo svoj delež pri standardnem izvajanju učnovzgojnega procesa ter postavlja na eni strani enotna stališča glede na ureditev in delo knjižnic, ki pa so hkrati dovolj široka in elastična, da se dajo prilagoditi značaju šol prve in druge stopnje. Koncept čisto določeno razmejuje glede na njihovo funkcionalnost posamezne oddelke šolske knjižnice ter daje osnovna navodila za strokovno ureditev ter vsebino knjižnega fonda. Za vse šolske knjižnice je postavljeno načelo prostega pristopa ter načelo, da je knjižničarska služba na šoli enakovredna stroki kateregakoli predmetnega učitelja. S tem zadnjim pa sovпада zahteva, da se knjižničarski kader na šoli za svoje delo tudi strokovno usposobi, kot se mora to v vsaki drugi knjižnici. V skladu z zakonom o knjižnicah in v skladu z njegovimi predpisi so tudi šolske knjižnice obvezane, da se registrirajo in morajo ob registraciji izpolnjevati pogoje, ki jih le-ta zahteva.

Žal, ta koncept v osnutku perspektivnega razvoja šolstva niti v perspektivnem razvoju kulture in prosvete za obdobje 1964—1970 doslej še ni upoštevan, čeprav je ravno sedaj problem šolskih knjižnic silno akuten in pereč. Saj so prišle šolske knjižnice spričo svojega stanja, ki nikakor ni usklajeno s sodobnim učnovzgojnim procesom, same po sebi v krizo, ki terja smiselno rešitev ravno v obdobju, ki ga zajema perspektivni načrt.

Ker je eden izmed bistvenih nagibov, da postavljamo perspektivne načrte, tudi ta, da so dani smiselni pogoji za usklajevanje vseh faktorjev na področju družbenega in ekonomskega razvoja, potem kaže vsekaror v okvir perspektivnega razvoja šolstva enakopravno vključiti tudi šolske knjižnice.

Gradivo: *Solarske in učiteljske knjižnice v osnovnih šolah v letu 1961. (Tekstualni del.) Ljubljana, Zavod za napredek šolstva SRS 1962. — Dijaške in učiteljske knjižnice v gimnazijah v letu 1961. (Tekstualni del.) Ljubljana, Zavod za napredek šolstva SRS 1961. — Osnutek perspektivnega razvoja šolstva za obdobje 1964—1970. Ljubljana 1964. — Osnutek perspektivnega razvoja kulture in prosvete za obdobje 1964—1970. Ljubljana 1964. — Navodila o delu in ureditvi šolskih knjižnic. Ljubljana, Republiški sekretariat za kulturo in prosveto 1964.*

ZAKON O VARSTVU KULTURNIH SPOMENIKOV IN KNJIŽNICE

Miloš Rybář

V letu 1961 je Ljudska skupščina LRS sprejela nov zakon o varstvu kulturnih spomenikov v LR Sloveniji. Novi zakon je nadomestil določbe zakona o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti iz leta 1958, kolikor se nanašajo na kulturne spomenike. Ker prinaša nekaj novosti z našega strokovnega področja, je prav, da se z njim seznanimo tudi bibliotekarji.

Spomeniško varstvo spada po ustavi v republiško pristojnost, vendar ima zveza pravico, da s splošnimi zakoni postavlja načela za republiško zakonodajo. Te pravice se je zveza poslužila leta 1959, ko je izdala nov splošni zakon o varstvu kulturnih spomenikov, ki je v zveznem merilu tretji te vrste. Po smernicah tega splošnega zakona je izdelan sedanji republiški zakon, ki je iz zveznega prevzel vse upravno-pravne določbe in jih izpopolnil, tako da neposredno velja v Sloveniji samo republiški zakon, ker je bil zvezni splošni zakon pač namenjen samo za navodila republiški zakonodaji. Le pretežno civilno-pravne določbe spomeniškega varstva v 3. poglavju zveznega zakona so proglašene za temeljno zakonodajo in veljajo direktno, brez posredovanja republiške zakonodaje, ki se nanje samo sklicuje. Tako sta pravna vira za spomeniško varstvo sedaj republiški zakon o varstvu kulturnih spomenikov v LR Sloveniji in čl. 26—32 zveznega splošnega zakona o varstvu kulturnih spomenikov.

Zakon določa, da se za kulturne spomenike štejejo tisti nepremični in premični predmeti ter skupine predmetov, ki so zaradi svoje arheološke, zgodovinske, sociološke, etnografske, umetniške, urbanistične in druge znanstvene ali kulturne vrednosti pomembni za družbeno skupnost. Takšni predmeti na ozemlju SR Slovenije so pod družbenim varstvom, ki ima namen, varovati materialno dediščino slovenske kulture in drugih kultur na območju SR Slovenije in buditi v državljanih zavest odgovornosti in skrbi zanjo. Spomeniško varstvo dosega svoj namen zlasti s tem, da varuje neokrnjenost in izvirnost kulturnih spomenikov, da ustvarja kar najugodnejše pogoje za njihov nadaljnji obstoj in